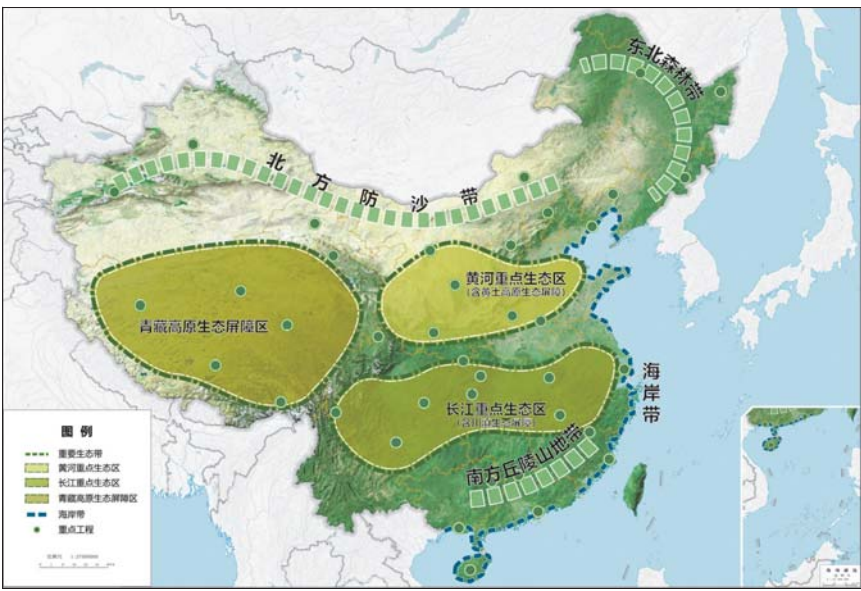

(باسى 17 – بەتتە)

تابىيىي ورمان مەن سازدەقتى قورعاۋدى جايپاي كۇشەيتىپ، سازدەقتى قورعاۋ مولشەرىن %55كە چەتكىزۋ . توپراقتىڭ شايلىۋىن جانە شولەيتتەنۇدى، تاستاقتانۇدى جان – جاقنى وگاۋ-دى علميىلگىرلەتەپ، مەملەكەت جەرىن كەڭ كۈلەمدە جاسىلداندىرۋ ارەكەتنى ورستەتەپ، ورمان باستىعى ئۆزىمىن جالپىلاستىرۋ. اۋا رايىنا جاساندى جولەپن قىپال جاساۋ قېمىلىن علميى ورستەتتۋ . جايلىم، ورمان، وزەن، كۈلدەردى تىنىقتىرۋدى ىلگىرلەتەپ، ەگىستىك جەردى تىنىق-تىرۋ، كەزەپەن ەڭر ئۆزىمىن اقاۋسىزداندىرىپ، ەگىستىككە اينالغان ورماندى، جايلىمىدى قالپىنا كەلتىرۋ، ەگىستىك جەردى قايتارىپ كۈلدى، سازدەقتى قالپىنا كەلتىرۋ، قورشاۋلاردى بۇزىپ، قايد-راڭدى، نەڭىزدى قالپىنا كەلتىرۋ جىتتىستىكتەرىن بەكەمدەۋ .

سۈرەت 7: ماڭىزدى ەكولوگىيالىق جۇيەنى قورعاۋ جانە قالپىنا كەلتىرۋ جونىدەگى ماڭىزدى يىنچەنەريالاردىڭ ورنالاسۋى تۇسىندىرىلگەن كارتا

ەكىنشى تاراۋشا جاراتىلىستىق قورىق جۇيەسىن ورناتۋ

جاراتىلىستىق قورىقتى قورعاۋ كۈلەمىن جانە فۇنكىسىيالىق بولىكتەرىن علميى بەلگىلەپ، ئتۇرلى قورىقتاردى رەتتەپ بىرىكتىرۋدى، ساپاللاندىرۋدى جەدەلدەتەپ، مەملەكەتنىك باق-شالاردى نەگىزگى تۇلعا، جاراتىلىستىق قورىقتاردى نەگىز، ئتۇرلى جاراتىلىستىق باقشالاردى قوسمىشا تەكەن جاراتىلىستىق قورىق جۇيەسىن قۇرۋ. جاراتىلىستىق قورىق كۈلەمىندەگى بەي ەكولوگىيالىق قىمىلداردى قاتاڭ باسقارپ، تىزگىندەپ، وزەكتى وڭىرلەردەگى تۇرغىن-دارىدڭ، ەگىستىك جەرلەردىڭ، كەن ۇقىسىنىڭ تارتىپىەن شەگىنۋىن ورنقتى ىلگىرلەلتۋ. مەم-لەكەتتىك باقشالاردى باسقارۋ ئتۇزىلىسى مەن اينالىم مەحازىمىن كەمەلدەندىرىپ، ئبىر توپ مەملەكەتتىك باقشالاردى رەتتەپ، بىرىكتىرىپ قۇرۋ. وركانىيز مەدەردىڭ اۋان تۇرلىلىگىن قورعاۋ كەلەلى يىنچەنەرياسىن اتقارىپ، وركانىيز مەدەردىڭ اۋان تۇرلىلىگىن قورعاۋ تورابىن قۇرپ، مەملەكەتتىك ئتۇيىندى قورعالاتىن جانە سىرەك كەزدەستەين، تۇقىمى قۇرپ بارا جاتقان جابايى حايۋاناتتار مەن وسىمىدىكتەردى، سونداي – اق ولاردىڭ مەكەندەرىن قورعاپ، قالپىنا كەلتىرىپ، سىرتتان كەلگەن تۇرلەردى باسقارۋ – تىزگىندەۋدى كۇشەيتۋ. ەكولوگىيانى قورعاۋ مەن قالپىنا كەلتىرۋدە جەردەن، نەڭىزدەن پايدالانۋ سىياقتى ساياساتتار-دى كەمەلدەندىدرۋ. جاراتىلىستىق قورعالاتىن جەرلەردى، ەكولوگىيانى قورعاۋ قىزىل سىزىعىن باققالاۋ – باسقارۋ ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرىپ، ەكولوگىيالىق جۇيەنى قورعاۋ ونىمىدىلىگىن باققالاۋ – تەكسەرۋدى جانە باعالاۋدى ورستەتتۋ .

ئۇشنىشى تاراۋشا ەكولوگىيانى قورعاۋعا تولىقتاما تولم بەرۋ مەحازىمىن اقاۋسىزداندىرۋ ئتۇيىندى ەكولوگىيالىق فۇنكىسىيالىق وڭىرلەرگە، ماڭىزدى سۇ جۇيەسى قاينارى وڭىرلە-رىنە، تابىيىي قورعالاتىن جەرلەرگە اۋدارىپ تەلەۋ تەبىنىن ارتتىرىپ، بگىلىككە كەنەلتەين وڭىرلەر مەن قورعالاتىن وڭىرلەردىڭ، اپىتاردىڭ جوعارى، تومەن اعارىنا قارجىلاي تولم بەرۋ، شارۋاشلىق ارقىلى سۇيەمەلدەۋ سىياقتى ئتۇرلى فورمالارمەن ەندىك ەكولوگىيالىق تولىقتاما تولم بەرۋدى ورستەتتۋگە دەم بەرۋ. بازارلانغان، كوپ نەگىزدەندىرىلگەن ەكولوگىيالىق تولىقتاما تولم بەرۋدى كەمەلدەندىرىپ، ئتۇرلى قوعامدىق كاپىيتالدىڭ ەكولوگىيانى قورعاۋعا، قالپىنا كەلتىرىۋگە قاتىناسۋىنا دەم بەرۋ. ورمان، جايلىم جانە سازدىق ەكولوگىياسىنا تولىقتاما تولم بەرۋ ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرۋ. چاڭجىياڭ داريياسى، خۇاڭجى وزەنى سىياقتى ماڭىزدى اپىتاردىڭ تۇتاس اپبىنا ەكولوگىيالىق تولىقتاما تولم بەرۋ مەحازىمىن ورناتۋدى ىلگىرلەلتۋ. ەكولوگىيالىق ونىمدەردىڭ قۇنىن جۇزەگە اسىرۋ مەحازىمىن ورناتىپ، چاڭجىياڭ داريياسى اپبىندا جانە ئۇش وزەن قاينارىندا مەملەكەت-تىك باقشا قاتارلىلاردى تۇيىندە سىناق ەتۋدى ورستەتتۋ. ەكولوگىيانى قورعاۋعا تولىقتاما تولم بەرۋ ەرەجەسىن جاساۋ جانە اتقارۋ.

--	--

ازناۋلى ستون 14 ماڭىزدى ەكولوگىيالىق جۇيەنى قورعاۋ جانە قالپىنا كەلتىرۋ يىنچەنەرياسى	
01 چىڭخاي – شىزاڭ ۇستىرتىنىڭ ەكولوگىيالىق قالىتقى ۇغىرىى <p>ئۇش وزەن قاينارى، جىليانتاش تاۋى، رويگە اۋدانى، كاننان وىلىسىنىڭ خۇاڭجى وزەنىدەگى ما-ڭىزدى سۇ قاينارىن تولىقتاۋ ۇغىرى قاتارلاردى ئتۇيىن تەپ، بايرىعى بەلدەۋلىك وسىمدىك جا-مىلعلارن، سىرەك كەزدەستەين تۇرلەردى جانە ولاردىڭ مەكەندەرىن قورعاۋدى كۇشەيتىپ، قۇ-مايتانغان ئبىر مىلليون گەكتار جەردى، تۇياق كەستى بولغان 3 مىلليون 200 مىڭ گەكتار جايلىم-دى تىڭغان وگاۋ، قۇمايتانغان 200 مىڭ گەكتار جەردى قورشاپ قورعاۋ.</p>	
02 خۇاڭجى وزەنىنىڭ ئتۇيىندى ەكولوگىيالىق ۇغىرى (سارى توپىراقتى ۇستىرتىتەگى ەكو-لوگىيالىق قالىتقىنى قامتىدى) <p>سارى توپىراقتى ۇستىرت، چىنلىك، حىلانشان تاۋلارن ئتۇيىن ەتەپ، تۇياق كەستى بولغان، تازايعان، قۇمايتانغان جايلىمدى وگاۋدى جانە توپراقتىڭ شايلىۋىن جان – جاقنى وگاۋدى كۇشەيتىپ، خۇاڭجى وزەنى اتىراۋى سىياقتى سازدىقتاردى قورعاپ، قالپىنا كەلتىرىپ، 800 مىڭ گەكتار جەردەگى ورمان، جايلىم جامىلعلارن قورعاپ جانە قالپىنا كەلتىرىپ، 2 مىلليون گەكتار باستانغان قورعاۋ، قۇمايتانغان 200 مىڭ گەكتار جەردى قورشاپ قورعاۋ.</p>	
03 چاڭجىياڭ دارياسىنىڭ ئتۇيىندى ەكولوگىيالىق ۇغىرى (سىچۋان – يۇننان ەكولوگىيالىق قالىتقىسىن قامتىدى) <p>خىڭدۇان تاۋلى ۇغىرى، كارىستى – تاستاقتى وڭىرلەر، ئۇش قىسقاڭ سۇ قويىماسى ۇغىرى، دۇڭجىڭخو كولى، پوياجخو كولى قاتارلىلاردى ئتۇيىن ەتەپ، ورمان ساپاسىن داليە – ەدال جوعارىلاتىۋ، وزەن، كول، سازدەقتى قالپىنا كەلتىرۋ، كارىستى – تاستاقتى جان – جاقنى وگاۋ سىياقتلاردى ورستەتتەپ، سىرەك كەزدەستەين، تۇقىمى قۇرپ بارا جاتقان جابايى حايۋاناتتار مەن وسىمىدكتەردى قورعاۋدى جانە قالپىنا كەلتىرۋدى كۇشەيتىپ، ئبىر مىلليون 100 مىڭ گەكتار ورمان ۇسىرىپ، 5 مىلليون گەكتار جەردەگى توپىراقتىڭ شايلىۋىن، ئبىر مىلليون گەكتار تاستانغان جەردى تىڭغان وگاۋ.</p>	
04 شىعىس سولتۇستىك ورمان بەلدەۋى <p>ۇلكەن ھىنگان، كىشى ھىنگان تاۋى، چاڭجياپشان تاۋى جانە جىلۇڭجىياڭ، سۇڭخۇاجياڭ، ۇسۇرى داريالارى جازىھىنداى، سۇڭخۇاجىياڭ – نىنجىياڭ وزەنى جازىھىنداى ماڭىزدى سازدىق قاتارلىلاردى ئتۇيىن تەپ، تابىيىي ورماندى قورعاۋدى جانە قالپىنا كەلتىرۋدى جوعا قويىپ، ئتۇيىندى شالىقتى، سىزدىقتى جانە باعالى جىل قۇستارى اۋانتىن جەرلەردى قورعاپ، 700 مىڭ گەكتار تابىيى ورمان بايلەمىن جەتىلدىرىپ، قۇمايتانغان 300 مىڭ گەكتار جايلىمدى تىڭغان وگاۋ.</p>	

جۇڭخۇا خالىق رەسپۇبلىكاسىنىڭ خالىق شارۋاشلىعى مەن الدۇمەتتىك دامۇدىڭ 14 – بەسىجلىق پلانى

جانە 2035 – جىلعا دەپىنگى بولاشقتىق نىسانا باعدارلاماسى

05 سولتۇستىكتەگى قۇمىنان قورعاۋ بەلدەۋى <p>ئىشكى موڭغۇل ۇستىرتى، حىشى كارىيدورى، تارىم وزەنى الاپى، بەييجىڭ – تىيانجىن – حىبەي ۇغىرى سىياقتلاردى ئتۇيىن ەتەپ، قىتاسىن ورمان جۇيەسى قۇرىلىسىن جانە بۇلىنگەن ورماد-دى قالپىنا كەلتىرۋ، تۇياق كەستى بولغان جايلىمدى قالپىنا كەلتىرۋ، بەييجىڭ – تىيانجىن قۇمدى بوران قاينارىن وگاۋ سىياقتلاردى ىلگىرلەتەپ، 2 مىلليون 200 مىڭ گەكتار ورمان ۇسىرىپ، تاستانغان 7 مىلليون 500 مىڭ گەكتار جەردى، تۇياق كەستى بولغان 2 مىلليون 700 مىڭ گەكتار جايلىمدى تىڭغان وگاۋ.</p>	
06 وختۇستىك ادىرلى تاۋلى بەلدەۋى <p>نانلىڭ تاۋلى ۇغىرى، ۇ – يشان ۇغىرى، خۇنان – گۇاڭشى كارىستى – تاستاقتى ۇغىرى قا-تارلىلاردى ئتۇيىن ەتەپ، ورمان ساپاسىن داليە – ەدال جوعارىلاتاۋ ارەكەتنى اتقارىپ، توپ-راقتىڭ شايلىۋى مەن تاستاقتانۇىن جان – جاقنى وگاۋدى ىلگىرلەتەپ، وزەن، كۈلدەردىڭ ەكولوگىياسىن قورعاۋدى، قالپىنا كەلتىرۋدى كۇشەيتىپ، تۇقىمى قۇرپ بارا جاتقان جانۋارلار-دى جانە ولاردىڭ مەكەندەرىن قورعاپ، 90 مىڭ گەكتار قىتاسىن ورمان وترىغىزىپ، تاستاق-تانغان 300 مىڭ گەكتار جەردى تىڭغان وگاۋ.</p>	
07 نەخىز جاعالاۋى بەلدەۋى <p>خۇاڭخاي تەڭىزى، بوخاي تەڭىزى، چاڭجىياڭ اتىراۋى، گۇاڭدۇڭ – فۇجيان – جىجىياڭ تەڭىز جاعالاۋى، گۇاڭدۇڭ – شياڭگاڭ – ۇمىن ۇلكەن شىعناق رايونى، حاينان ارالى، سولتۇستىك شىعناق قاتارلىلاردى ئتۇيىن ەتەپ، تەڭىزدىڭ تابىيى جاعالاۋىن جان – جاقنى قورعاپ، 400 كىلومەتر ۇزىندىقتا تەڭىز جاعالاۋىن، 20 مىڭ گەكتار تەڭىزگە جاقىن سازدەقتى رەتتەپ، وڭاپ، قالپىنا كەلتىرىپ، 110 مىڭ گەكتار قىتاسىن ورمان ۇسىرۋ.</p>	
08 تابىيىي قورعالاتىن جەرلەر مەن جابايى حايۋاناتتاردى جانە وسىمدىكتەردى قورعاۋ <p>ئۇش وزەن قاينارى، شىعىس سولتۇستىك جولىبارسى، قايبان، مىسقى ايۇ جانە حاينان نىسقى بەلدەۋلىك جايگىرلى ورمان قاتارلىلاردىڭ مەملەكەتتىك باقشا قۇرىلىسىن ىلگىرلەتەپ، چىڭجىياڭ، خۇاڭجى وزەنىنىڭ قۇيارى سىياقتى مەملەكەتتىك باقشالاردى جاڭادان رەتتەپ، بىر-رىكتىرىپ قۇرۋ. سىرەك كەزدەستەين، تۇقىمى قۇرپ بارا جاتقان جابايى حايۋاناتتار مەن وسىمدىكتەردىڭ گەنىن ساقتاۋ قاھباسىن، قۇتقارۋ، كويەيتىپ ۇسىرۋ ورنىدارىن قۇرپ، ار-ناۋلى تۇردە 48 ئتۇرلى تۇقىمى قۇرۇعا از قالغان جابايى حايۋاناتتار مەن 50 ئتۇرلى تم كىش-كەنە وسىمدىك ئتۇرىن ازناۋلى قۇتقارۋ.</p>	

وتىز سەگىزىنشى تاراۋ ورتا ساپاسىن ۇزدىكىسىز جاقسارتۋ

لاستانۇدىڭ الدىن الۋ جانە ونى وگاۋدان قامال الۋ شايقاسىن ئىشكەرلەي جۇرگىزىپ، ورتانى وگاۋ جۇيەسىن ورناتىپ جانە كەمەلدەندىرىپ، لاستانۇدى داليە – ەدال، علميى، زاڭ بوينىشا، جۇيەلى وگاۋدى ىلگىرلەلتەپ، لاستانۇدى ازايىتىپ، كۈمر قىشقىل گازىن تومەندەتتۋ-دى ساپىكەستى ىلگىرلەتەپ، اۋانى، سۇ ورتاسىنىڭ ساپاسىن ۇزدىكىسىز جاقسارتىپ، توپىراق-تىڭ لاستانۋ قاتەرىن ۇنەمدى باسقارۋ جانە تىزگىندەۋ.

ئبىرىنشى تاراۋشا لاستانۇدىڭ الدىن الۋ جانە ونى وگاۋ ارەكەتنى ئىشكەرلەي ورستەتۋ

تۇ باستان الدىن الۋ جانە ونى وگاۋعا، جايلىلىق شارا قولدانۇعا تاباندى بولپ، كوپ لاس شىعاراتىن زاتتاردى ساپىكەستى تىزگىندەۋدى جانە وڭىرلىك ساپىكەستى وگاۋدى كۇشەيتۋ. قالالاردىڭ اتموسفىرا ساپاسىن ولىشمەگ جەتكىزىپ باسقارۋدى كۇشەيتەپ، توزاڭ زاتتاردى (PM2.5) جانە وزوندى (O3) سەلبەسىپ تىزگىندەۋدى ىلگىرلەتەپ، ايماق دارە-جەلى جانە ودان جوعارى قالالارداعى PM2.5دىڭ قويۇلغىن %10 تومەندەتەپ، O3 قويۇل-ەنىنىڭ ارتتۇ بەنالىسىن ۇنەمدى تەجەپ، اۋىر دارەجەدە لاستانغان اۋا رايىن نەگىزىنەن جويۇ. بەييجىڭ – تىيانجىن – حىبەي جانە ونىڭ تۈگىرەگىندەگى وڭىرلەر، فىنچى – ۇيچى جازىعى، چاڭجىياڭ اتىراۋى ۇغىرىنىڭ اۋا ساپاسىن ۇزدىكىسىز جاقسارتىپ، جەرگىلىكتى جامعايداعا قاراي سولتۇستىك وڭىرلەردىڭ نازا جىلۇ كوزدەرىن پايدالانۇدى، ەنەر كاسىپ پەشتەرىن وگاۋدى، بەي ەلەكتر كاسپىتەرىن لاس زاتتاردى وتە از شىعاراتىن ەتەپ قايتا قۇرۇدى ىلگىرلەتەپ، بۇلانغىش وركانىكالى زاتتاردىڭ شىعارىلۇىن جان – جاقنى وگاۋدى تەزدەتەپ، ازوت توتىقتا-رىنىڭ جانە بۇلانغىش وركانىكالى زاتتاردىڭ شىعارىلۇ جالبى مولشەرىن جەكە – جەكە %10تەن استام تومەندەتتۋ. سۇدىڭ لاستانۇسىنىڭ الدىن الۋ جانە ونى وگاۋ اپتىرانىن ساپىكەستىرۋ مە-حازىمىن كەمەلدەندىرىپ، ئتۇيىندى اپىتاردى، ئتۇيىندى كۈلدەردى، قالا سۇلارن جانە جامعا جاقىن تەڭىز ايىندىنارىن جان – جاقنى وگاۋدى كۇشەيتىپ، كورىكتى وزەن – كۈلدەر-دى قورعاۋدى جانە گۇلدەندىرىپ ىلگىرلەتەپ، وتتىەن چىيمالىق قاجەتسىنۇ مولشەرى مەن ازوتى اىمپىكى يىغىستىرۋ جالبى مولشەرىن جەكە – جەكە %8 تومەندەتەپ، مەملەكەت مەڭگەرۋىندەگى قىيما بەتتىنىڭ V تۇرىندەگى ناشار سۇلارن جانە قالانىڭ قارا ساسىق سۇلارن نەگىزىنەن جويۇ. قالالارداعى اۋىز سۇ قاينارىن جۇيەلىلەندىرۋ قۇرىلىسىن ورستە-تەپ، ئتۇيىندى اپىتارداعى اۋىر لاستايتىن كاسپيورنىداردى كوشىرۋدى، قايتا قۇرۇدى ىلگە-رىلەتتۋ، لاستانغان ەگىستىك جەرلەر مەن قۇرىلىسقا پايدالانلانتىن جەردى باسقارۋ – تىزگىن-دەۋ، قالپىنا كەلتىرۋدى ىلگىرلەتەپ، سۇ مەن توپىراقتىڭ ورتاعا جاسايتىن حاۋىپ – قاتەرد-ىمەن ساپىكەستى ساقتانۇ – تىزگىندەۋ. سۇلياۋدىڭ لاستاۋىنان ساقتانۇ – وگاۋدى تولىق تىزبەك بوينىشا كۇشەيتۋ. ورتانىڭ سۇلىدان لاستانۇىن وگاۋدى كۇشەيتۋ. جاڭا لاستاعىش زاتتاردى وگاۋعا ۇمان بەرۋ.

ەكىنشى تاراۋشا ورتانىڭ نەگىزدىك قۇرىلعملار دەڭىيەين جايپاي جوعارىلاتۋ

لاس سۇدى، قوقىر – قوقسىقتى، جارقىسىز قاتتى زاتتاردى، قاتەرلى جاراقسىز زاتتاردى، ەمدەۋ جاراقسىز زاتتارىن ئبىر جاقنى ەتۋ قۇرىلعملارى مەن باققالاۋ – باسقارۋ قۇانى ئبىر تۇلعالانغان ورتانىڭ نەگىزدىك قۇرىلعملار جۇيەسىن ورناتىپ، قالانىڭ اكەمشلىك قالاشتىقار مەن اۋىل – قىستاقتارعا جالپىلاستىرعان ورتانىڭ نەگىزدىك قۇرىلعملار تورابىن قالىپتاستىرۋ. قالا – قالاشىق لاس سۇ قۇبىر تورابىرنىڭ جايپاي قامتۇىن ىلگىرەلمە-تەپ، لاس سۇدى ئبىر جاقنى ەتۋدە پارىقتاندىرىپ، ولىشمەن داليە – ەدال جوعارىلاتىۋدى ورستەتتەپ، لاس بالاشتقاردى جىناپ ورتەپ، زالالىسىزداندىرىپ ئبىر جاقنى ەتۋدى جايلىپ-لاستىرىپ، قالالاردىڭ لاس بالشىعىن زالالىسىزداندىرىپ ئبىر جاقنى ەتۋ مولشەرىن %90كە جەتكىزىپ، ايماق دارەجەلى جانە ودان جوعارى دارەجەلى سۇ تاپشى قالالاردىڭ لاس سۇىن بايلىققا اينالدىرىپ پايدالانۋ مولشەرىن %25تەن اسىرۋ. تۇرمىستىق قوقسىقتاردى تۇرگە ئبو-لپ شىعارۋ، تۇرگە ئبولپ جىبناۋ، تۇرگە ئبولپ تاسەمالداۋ، تۇرگە ئبولپ ئبىر جاقنى ەتۋ سىندى ئبىر جاقنى ەتۋ جۇيەسىن ورناتتۇ. نەگىزگى شارۋاشلىق بازاسىن ئتۇيىن ەتەپ، قاتەر-لى جاراقسىز زاتتاردى شوغىرلى پايدالانۋ، ئبىر جاقنى ەتۋ قۇرىلملارىن ورنالاستىرۋ. ايماق دارەجەلى جانە ودان جوعارى قالالاردىڭ ەمدەۋ جاراقسىز زاتتارىن شوغىرلى ئبىر جاقنى ەتۋ قۇرىلملارىن قۇرۇدى جەدەلدەتەپ، اۋدان كۈلەمىندەگى ەمدەۋ جاراقسىز زاتتارىن جىناپ، وتكەرمەلەپ تاسەمالداۋ جۇيەسىن اقاۋسىزداندىرۋ.

ئۇشنىشى تاراۋشا ورتا حاۋىپ- قاتەرىنەن قاتاڭ ساقتانۇ جانە ونى تىزگىندەۋ

ئتۇيىندى حاۋىپ – قاتەر قاينارىن باعالاۋ، ساقتاندىرۋ جانە شۇعىل ئبىر جاقنى ەتۋ مە-حازىمىن ورناتتۇ جانە اقاۋسىزداندىرۋ. جاراقسىز قاتتى زاتتاردى زاڭسىز ئۇيىپ ساقتاۋدى جايپاي جونگە سالپ، قاتەرلى جاراقسىز زاتتاردى باققالاۋ – باسقارۋ جانە حاۋىپ – قاتەردەن ساقتانۇ قۇانتىن جوعارىلاتتۇ. ئتۇيىندى وڭىرلەر، ئتۇيىندى سالالار اۋىر مەنئالاردىڭ لاستانۇ باققالاۋ تەبعەتتەۋدى، ساقتاندىرۋدى كۇشەيتۋ. ۇلى، زياندى چىيمالىق زاتتاردى ورتاعا حاۋىپ – قا-تەرىن باسقارۋ ئتۇزۇلىسىن اقاۋسىزداندىرىپ، ئتۇيىندى وڭىرلەردەگى حاۋىپتىق جىيمالىق زاتتاردى نىدەرىن كاسپيورنىداردى كوشىرۇ، قايتا قۇرۇدى ورنىداۋ. يادرو جانە رادىياتسىا حاۋپسىزدىگىن باققالاۋ – باسقارۋدى قاتايىتىپ، رادىواكتىۋلىك لاستانۇدان ساقتانۇ – تىزگىندەۋدى ىلگىرەلتۋ. ەكو-لوگىيالىق ورتاعا قاتىستى توسىن وقىبالاردى باعالاۋ مەحازىمى مەن بۇقارانىڭ دەنساۋلىعىنا جاسايتىن قىپالن باعالاۋ ئتۇزىمىن ورناتتۇ. حاۋىپ – قاتەرى كۇشتى سالالاردا ورتانىڭ لاس-

تانۇنئا ارانالغان ەرىكىسىز جاۋاپكەرشلىك قامسىزداندىرۇىن جالپىلاستىرۋ.

ئوتوتىنشى تاراۋشا كلىمىات وزگەرىسىنە بەلسەنە توتەپ بەرۋ

مەملەكەتنىڭ كلىمىات وزگەرىسىنە توتەپ بەرۋدەگى ەدەرىس ۇلەسى جونىدەگى 2030 – جىلدىق نىساناسىن تىياناقتاندىرىپ، كۈمر قىشقىل گازىن شىعارۋ مولشەرىن بەلگىلەنگەن وركەش مانىنەن اسىرماۋ ارەكەتنىڭ 2030 – جىلعا دەپىنگى ارەكەت جوباسىن جاساۋ. ەنەركيا تۇتىنۇدىڭ جالبى شاماسى مەن كۇشەمەللىگىن قاتار تىزگىندەۋ ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرىپ، تۇنبا ەنەركيا تۇتىنىمىن ئتۇيىندى تۇردە تىزگىندەۋ. كۈمر قىشقىل گازىنىڭ كۇشەمەللىگىن تىزگىندەۋدى نەگىز، كۈمر قىشقىل گازىن شىعارۋ جالبى شاماسىن تىزگىندەۋدى قوسمىشا ەتۋ ئتۇزىمىن اتقارىپ، شارت – جامعايدى بار جەرلەردىڭ، ئتۇيىندى كاسپيورنىداردىڭ جانە ئتۇيىندى كاسىپ سالالارىنىڭ كۈمر قىشقىل گازىن شىعارۋ مولشەرىن بەلگىلەنگەن وركەش مانىنەن اسىرماۋىن الدىمەن ورنىدانۇنا قولداۋ كورسەتتۇ. ەنەركىيانى تازا، تومەن كۈمر قىش-قىلدى، حاۋىپسىز، جوعارى ۇنەمدى پايدالانۇدى جەبەپ، ەنەر كاسىپ، قۇرىلىس، قاتىناس سىياقتى سالالارداعى تومەن كۈمر قىشقىل گازىنىڭ تىپىن جاڭجالاۋدى ئىشكەرلەي ىلگىرلەتتۇ. مەتان، سۇتەكتى فتور كۈمرىنەكتى قوسىلىستارى، جوعارى فتورلى كۈمر قىشقىل گازى سىياقتى باسقا دا پارنىك گازىن تىزگىندەۋدىڭ تەبىنىن ارتتىرۋ. ەكولوگىيالىق جۇيەنىڭ كۈمر قىشقىل گازىن ئسىسىرۋ قۇانتىن جوعارىلاتتۇ. كۈمر قىشقىل گازىنىڭ بەيتەراپتانۇىن 2060 – جىلدان بۇرىن ورنىداۋدى بەلگىلەپ جانە وعان كۇش سالپ، اناعۇرلىم پارەمەندى ساياساتتار مەن شارالاردى اتقارۋ. جەر شارى كلىماتىنىڭ جىلىنۇنىڭ ەلىمىزدەگى كوتەرىمىدىلك قۇانتى ۴لىسىز رايوندارعا تۇدىراتىن اسەرىنە باقالاۋ – ولىشەۋ جانە باعالاۋ جۇرگىزۋدى كۇشەيتىپ، قالا – اۋىل قۇرىلىسىنىڭ، اۋىل شارۋاشلىعى ۇندىرىسىنىڭ، نەگىزدىك قۇرىلمىلارلدىڭ كلىمىات وزگەرىسىنە ۇيلەسۇ قۇانتىن جوعارىلاتتۇ. چىڭخاي – شىزاڭ ۇستىرتىن جايلىلىق علميى تەكسەرۋ – زەرتتەۋدى كۇشەيتتۇ. ەدىل، ورتاق بولۇ ۇرى پارقتى جاۋاپكەرشلىك جانە ارىكم قابىلەتىنە قاراي سىستەۋ پرىنسىپىنىەن اۋىتقىماي، كلىمىات وزگەرىسىنە توتەپ بەرۋ جامەن-داماعى خالىقارالىق سەلبەستىككە سىندارلى ات سالىسىپ جانە جەتەكشىلىك ەتەپ، بىرلەسكەن ەلدەر ۇيىمىنىڭ كلىمىات وزگەرىسى جونىدەگى گۇلگەلىك شارىتىن جانە پارچى كەلىسىمىن تىا-ناقتاندىرۋدى جەبەپ، كلىمىات وزگەرىسى جونىدەگى وڭىنۇستىك – وڭىنۇستىك مەملەكەتتەر سەلبەستىگىن بەلسەنە ورستەتتۇ.

بەشىنشى تاراۋشا ورتانى وگاۋدىڭ وسى زامانىعى جۇيەسىن اقاۋسىزداندىرۋ

جەر اىستى – ۇستى، قۇرلىق پەن تەڭىز ئبىر تۇتاس جوسپارلانانتىن ەكولوگىيالىق ورتانى وگاۋ ئتۇزىمىن ورناتتۇ. لاس شىعارۋ رۇقساتى ئتۇزىمىن جايپاي اتقارىپ، بارلىق تۇراقتى لاس قاينارلارىنىڭ لاس شىعارۇنا رۇقسات ەتۋ كۇالىگىن تەكسەرىپ تاراتۋدى سىكە اسە-رىپ، ەنەر كاسپىتىك لاس قاينارلارىنىڭ لاس شىعارۇىن شەكتى ەرزىمەدە ولىشمەن اسىرما-ۋىن جەبەپ، لاس شىعارۋ ۇقىمىن، ەنەركىيادان، سۇدان پايدالانۇ ۇقىمىن، كۈمر قىشقىل گازىن شىعارۋ ۇقىمىن بازارلاندىرۋ ساۋداسىن ىلگىرەلتتۇ. ورتانى قورعاۋدىڭ، ەنەركىيانى ۇنەمدەپ، لاسنىڭ شىعارىلۇىن ازايۇدىڭ تەجەبىدىك كورسەتكىشتەرىن باسقارۋدى كەمەلدەند-دىرۋ، وزەن، كۈلدەردى باسقارۋ – قورعاۋ مەحازىمىن كەمەلدەندىرىپ، وزەن باستىعى، كول باستىعى ئتۇزىمىن كۇشەيتۋ. باسشى كادرلارعا مىندەتتەن بوساردا تابىيى بايلىق، مال – مۇلكى جونىنەن قازىنالىق تەكسەرۋ جۇرگىزۋدى كۇشەيتۋ. ورتالىق كومپەتتەتنىڭ ەكولوگىيالىق ورتانى قورعاۋدى باقالاۋ – تەكسەرۋ ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرۋ. ولكەدەن تومەنگى ەكولوگىيا-لىق ورتا قۇرىلمىدارىنىڭ باقالاۋ – ولىشەۋ، باقالاۋ – تەكسەرۋ، زاڭ اتقارۋدى تىكە باسقارۋ ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرىپ، ەكولوگىيالىق ورتانى قورعاۋدامى جايلىلىق زاڭ اتقارۋ رەفورما-سىن ىلگىرلەتەپ، ەكولوگىيالىق ورتاعا قاتىستى الدۇمەتتىك يىگىلىكتىك ارىز – شاعم ئتۇزىمىن كەمەلدەندىرۋ. ورتانى قورعاۋ نىفورماتسىياسىن جارىا ۇستاۋ تەبىنىن ارتتىرىپ، كاسپيورنىدار-دىڭ ورتانى وگاۋ جاۋاپكەرشلىگى ئتۇزىمى قۇرىلىسىن كۇشەيتىپ، الدۇمەتتىك باققالاۋ جانە اشكەرلەلەۋ، جاۋاپ قايتارۋ مەحازىمىن كەمەلدەندىرىپ، قوعامدىق ۇيمىدار مەن بۇقارانى ورتانى وگاۋعا بىرلىكتە ات سالىسۇعا جەتەلەۋ.

وتىز توغىزىنشى تاراۋ دامۇ تاسلىندە جاسل بۇرىلىس جاساۋدى جەدەلدەتۋ

ەكولوگىيانى الدىمەن سەكەرۋگە، جاسىل دامۇعا تاباندى بولپ، بايلىق جالبى مولشە-رىن باسقارۋدى، علميى ورنالاستىرۋدى، جايپاي ۇنەمدەۋدى، اينىمالى پايدالانۇدى تەرەڭ-دەتتەپ، ەكونوميكانىڭ جوعارى ساپالى دامۇى مەن ەكولوگىيالىق ورتانى جوعارى دەڭگەيدە قورعاۋدى ساپىكەستى ىلگىرلەتۋ.

ئبىرىنشى تاراۋشا بايلىقتان پايدالانۇ ونىمىدىلىگىن جايپاي جوعارىلاتتۇ

ەنەركيا ۇنەمدەۋدى الدىڭعى ورنىغا قويۇ باعىتىنان جازباي، ەنەر كاسىپ، قۇرىلىس، قاتىناس سىياقتى سالالار مەن